

Н.Е. Кунанець,  
м. Львів

## Приватні бібліотеки в Галичині (XVII – поч. XX ст.): особливості формування фондів

У статті подаються тенденції щодо формування приватних бібліотек у Галичині. Автором розглядаються мотиваційні чинники створення бібліотек духовних осіб, чиновників, науковців та магнатів. Проаналізовано тематичний склад фондів деяких книгозбірень видатних особистостей краю.

**Ключові слова:** історія бібліотечної справи Галичини, приватні бібліотеки, формування фондів.

Сьогодні дослідники все частіше звертаються до об'єктивного вивчення історії національної культури. Формується нова концепція розвитку культури, в якій провідне місце відводиться таким напрямкам, як загальнолюдські цінності та творча роль особистості. Серед питань, що потрапляють у поле зору науковців – діяльність видатних особистостей та формування ними приватних бібліотек. Безперечно це вимагає переорієнтування суспільства на нові духовні, моральні цінності та сприймання історії нашої культури, зокрема книгозбірень, що формувалися в різні історичні періоди, як скарбниць духовного спадку людства, усвідомлення їх частиною національної культури, своєрідним барометром рівня інтелектуального потенціалу народу. Відомості про приватні зібрання, які є яскравими осередками культури та просвітництва, а ті, що збереглися до наших днів, національним надбанням нашого народу, дають можливість відчувати дух епохи та зрозуміти настрої в конкретний період нашої історії.

Мета даної статті окреслити основні тенденції розвитку приватних бібліотек Галичини та мотиваційні чинники їх формування.

Історія приватних бібліотек як сховищ пам'яті і мудрості людства привабила увагу істориків недавно. Одна з причин у тому, що виявлення та опрацювання джерел є доволі складною і кропіткою справою. Дослідники розуміють, що окрім перегляду архівних джерел необхідною стає бібліографічна реконструкція, вивчення самих видань, дослідження наявних у них екслібрисів, штампів, маргінальних написів.

Прагнення пізнання світу в другій половині XVIII ст., у період становлення політичних, філософських, естетичних, етичних поглядів під впливом просвітництва, реалізовувалися в різних формах. Однією з них було колекціонування творів мистецтва, антикваріату та пам'яток книжкового мистецтва.

Хочу зазначити, що в історії культури Галичини формування власних бібліотек завжди займало визначне місце, окремі приватні бібліотеки приваблювали увагу дослідників, які обмежуючись констатацією позитивних факторів у їх розвитку, переважно вивчали питання облаштування бібліотек, особливо організації їх книжкових фондів та укладання каталогів. Особливо зацікавленість поживалася з 90-х років XX ст., коли актуалізувалися дослідження пам'яток національної культури та цінних книжкових колекцій. Основна увага приділялася зібранням, які вдалося зберегти і передати у фонди громадських книгозбірень, оскільки вони склали первинну основу багатьох великих бібліотек Галичини та були вагомим джерелом поповнення їх фондів. Різні приватні книгозбірні досліджувалися Р. Біганським, М. Галушко, О. Дзьобаном, Т. Литвин, О. Колосовською, М. Кольбух. Разом з тим цілісного дослідження за цією темою не проводилося. Не розглядалася роль приватних книгозбірень у формуванні книжкової та бібліотечної інфраструктури.

Для деяких власників книгозбірень, мотиваційним рушієм яких щодо формування книжкового фонду стає данина моді, на перший план виходить бажання використати книгу як певний символ, що свідчить про рівень інформаційної культури. Відбувається нівелювання книги як інформаційного джерела, вона ставиться в один ряд з іншими цінностями, що базуються на матеріалізмі, без урахування духовного фактора.

Разом з тим у кінці XIX – поч. XX ст. у Галичині спостерігалася ще одна тенденція в бібліофільстві. Мотиваційна перевага надавалася обґрунтованій вибірковості при формуванні фонду книгозбірні, спонукаючими чинниками були наукові зацікавлення власників, бажання надати в користування науковим осередкам, які навколо них гуртувалися, певний інформаційний ресурс, який сприяв би підвищенню ефективності наукових досліджень, а також бажання поламати певні стереотипи, що сформувалися в суспільстві.

Зупинимося на розгляді деяких приватних книгозбірень, які були яскравими прикладами бібліофільства в Галичині, а згодом увійшли до фондів публічних бібліотек.

Джерела збирацьких традицій в середовищі духовенства сягають давнього минулого. Природньо центрами книжкової культури спершу вважалися монастирі, соборні та парафіяльні церкви. Як

свідчать історичні джерела, засновники та настоятелі багатьох монастирів самі створювали цінні книги, або ж були бібліофілами. Упродовж тривалого часу монастирі були основними осередками просвітництва, книгорозповсюдження та потужними центрами концентрації книг. Безперечно, що книжкова тематика повинна була співпадати з інформаційними запитамі духовенства, яке орієнтувалося на духовні та теологічно-повчальні напрями читання.

Особисті бібліотеки духовенства в кінці XVII – першій половині XIX ст. переважно окрім теологічної літератури містили рукописні книги та збірники, переписані із старовинних книг, давніх актів або сучасних їм друківаних видань. Залишилися скупі відомості про бібліотеку львівського офіціала Антіна Левинського<sup>1</sup>, який тривалий час, аж до 1778 р., редагував книги, що виходили друком у братській друкарні. Праці Антіна Левинського присвячені осмисленню минулого та церковно-політичних реалій сучасності в історії церкви (зокрема “Походження і життя львівських єпископів грецького обряду”<sup>2</sup>), тому можна припустити, що фонд книгозбірні, який нараховував 120 назв у 3000 прим., містив книги саме з галузі наукового зацікавлення власника. Крім того, очевидно у фонді його бібліотеки були копії різноманітних документів з історії церкви, реєстрів та інвентарів, опрацьованих в 1760-1770 рр. священником для укладання копіарії. Як зазначає В. Кметь, вони “є не лише надзвичайно цінним джерелом до історії Уніатської церкви XVI–XVIII ст., але й важливою підставою дослідження історії Православної церкви, української духовної культури XVI–XVII ст.”, а й сприяли “реконструкції низки парафіяльних та монастирських архівних збірок, архіву Львівської єпархії”<sup>3</sup>. Поряд з цим у фонді бібліотеки було декілька розділів, критерієм розподілу на які була мова видання. Найчисельнішим був розділ латинських книг, серед яких – твори античних авторів Вергілія, Езопа, Тита Лівія, Овідія, Саллюстія, Цицерона, Курція Руфа, а також книги з юриспруденції, хроніки Меховіті і Кромера. Кількість книг кирилицею була не значною, але вирізнялася цікавими творами, такими як “Ключ розуміння” Йоанікія Галятського, “Вінець Христов” і “Огородок Марії Богородиці” Антонія Радивиловського, “Камінь віри” Стефана Яворського, “Розиск...” Дмитра Туптала (Ростовського), праця Гната Кульчинського з історії церкви в Україні та Білорусії (“Specimen ecclesiae Ruthenae”), книга Кипріяна Жоховського про Люблінський собор 1680 року, Києво-Печерський патерик<sup>4</sup>. У 1758–1760 рр. Комісія Нунції підтвердила пожертву А. Левинським бібліотеки на користь Ставропігії<sup>5</sup>. Відомості про перехід зібрання у фонд бібліотеки Ставропігійського інституту відсутні.

Значною і достатньо цінною книгозбірнею володів граф, митрополит Галицький греко-католицької церкви, архієпископ, єпископ Кам'янець-Подільського, культурний та церковний діяч А. Шептицький (1865-1944).<sup>6</sup> Для опрацювання книгозбірні та виокремлення низки видань, що склали основу бібліотеки “Студіону”, був запрошений Б. Барвінський<sup>7</sup>. Бібліотека свідчила про широке коло зацікавленостей митрополита, який не обмежувався літературою про становлення греко-католицької церкви в Галичині та її діяльністю на теренах інших країн, і містила книги про Схід і східну церкву, колекцію документів про історію церкви XVII – XX ст., матеріали до бібліографії Й.-В. Рутського.

Зібрання священика В. Садовського нараховувало понад 350 книг у 370 примірниках і згодом стало складовою бібліотеки Національного музею.

З середини XIX – до XX ст. книги з приватних зібрань духовенства все активніше складали основу фондів громадських бібліотек. У сільській місцевості це були невеличкі книгозбірні, що сприяли поширенню просвітництва серед сільського населення Галичини. Звичайно, особисті бібліотеки більшої частини духовенства, яке проживало в сільській місцевості, були невеличкими і склалися в основному з книг, необхідних для богослужіння та обов'язкових для читання кожним віруючим (Біблія, Євангеліє, Псалтирь, Молитовники та ін.). У приватних бібліотеках сільського духовенства концентрувалася також теологічна, богословська догматична, філософська література, історичні твори переважно з історії християнства і церкви, художня література<sup>8</sup>. Та все ж більшу частину бібліотек складали богослужебні книги.

Духовні особи ставали засновниками та організаторами книгозбірень теологічних товариств та духовних семінарій. Судячи з печатки на примірнику видання Антона Корчока “Die griechisch-katholische Kirche in Galizien” (Leipzig, 1921) з приватної бібліотеки І. Крипякевича особисту бібліотеку формував і Верховний Архієпископ, Кардинал і Митрополит Йосиф Сліпий (1944-1984). Але детальніших відомостей про його книгозбірню поки що віднайти не вдалося. Разом з тим Й. Сліпий став промотором створення книгозбірні Наукового богословського товариства ще до заснування самого товариства. Перебуваючи на посаді директора бібліотеки цього товариства в 1923-1926 рр., о. Й. Сліпий започаткував важливу акцію – „переглянути всі церкви та парохіяльні бібліотеки, в яких ще криються не раз великі цінності, заховані в воєнним лихолітті, а які товариство, безумовно, мусить стягнути і врятувати перед загибеллю”<sup>9</sup>. Як зазначають очевидці, у деяких парафіях були справді

цінні скарби. Про це згадує В. Янів: „У 1925 р., як гімназійний учень, бачив я на зв'язці у Старому Самборі залишені без ніякої опіки книжки старої бібліотеки, серед яких дослівно валялися стародруки з XVI ст.”<sup>10</sup>. Директор бібліотеки відвідав з цією метою близько 30 церков, як звітував на II Загальних зборах, не подавши кількісного еквіваленту цих поїздок<sup>11</sup>. Як стверджує О. Колосовська, принаймні 19 кириличних стародруків надійшли до бібліотеки цим шляхом, оскільки в маргіналіях на стародрукованих виданнях з печаткою товариства, які зберігаються у фондах Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника, зазначається, що „книги надійшли з парафіяльних бібліотек і церков Львівської та Франківської парафій”<sup>12</sup>. Книжки до фондів бібліотеки названого товариства надходили з приватних зібрань членів цієї спілки – духовних осіб різного рівня.

Бібліотека відомого вченого-теолога, історика, священника, викладача релігії у гімназіях, родом із Холмщини, змушеного переїхати до Львова після ліквідації в рідному краї унії П. Крип'якевича (1858-1914) складалася з 796 прим. цінних видань з історії церкви і теології – переважно латинських, грецьких, церковнослов'янських стародруків<sup>13</sup>. Згодом книгозбірня увійшла до фондів бібліотеки Наукового товариства ім. Шевченка.

Представники знатних родин були основними споживачами книг у кінці XVIII – початку XIX ст. Відбувалася переорієнтація на нові захоплення та традиції, пов'язані з просвітництвом, прагненням прилучитися до освіти та науки. Бібліотеки формувалися цінними та рідкісними виданнями, які передавали дух епохи, кожна книга вирізнялася своєю індивідуальністю і набувала рис твору мистецтва. Отримували певної ваги часописи, які містили найактуальнішу інформацію з різних галузей науки.

З кінця XVIII ст. багаті родини Галичини почали колекціонувати книги, усвідомлюючи необхідність збереження для прийдешніх поколінь пам'яток писемності, які б “нагадували полякам їх минувшину та зігрівали до праці для будучини”<sup>14</sup>.

Яскравим прикладом бібліофілства є відомий польський науковець Й. М. Оссолінський (1748-1826). Працюючи у Відні на посаді бібліотекаря королівської книгозбірні граф захопився збиранням книг. З 1793 р. він почав формувати приватну книгозбірню<sup>15</sup>. Його цікавили насамперед документи з польської історії та літературознавства<sup>16</sup>. Згодом Й. М. Оссолінський вирішив створити велику книгозбірню в Галичині. Він неодноразово звертався до австрійського монарха з проханням надати дозвіл на заснування такої бібліотеки. 23 лютого 1809 р. такий дозвіл він отримав<sup>17</sup>, про що цісар повідомив у листі до графа Оссолінського від 23 лютого

1809 р. Це надало графу наснаги, але він довго розмірковував, де краще розмістити бібліотеку. Спочатку він хотів заснувати бібліотеку в Тарнові, потім – у Кракові, а згодом вибрав для цієї мети Львів<sup>18</sup>. 4 червня 1817 р. Франц I підписав офіційний документ, яким надав дозвіл на створення бібліотеки у Львові та звільняв її від сплати посмертного та спадкового податку.<sup>19</sup> Віденську приватну книгозбірню було спаковано в спеціально виготовлені дерев'яні коробки і 1827 року перевезено з Відня до Львова<sup>20</sup>. Дбаючи про подальшу долю свого зібрання, граф склав заповіт, згідно з яким всі його доходи повинні спрямовувати на розвиток установи, що згодом отримала назву Інституту ім. Оссолінських. Книгозбірня, яка входила до її складу, передавалася у вічне користування місту Львову<sup>21</sup>. Створивши комплексну наукову установу, граф М. Оссолінський покладав на неї наукові, культурні та філантропні завдання – видання часопису, організацію роботи наукового товариства і, звичайно, налагодження поступального розвитку наукової книгозбірні. Тематично можна виділити декілька розділів: література і мовознавство, історія, філософія, педагогіка, географія, природничі науки.

Яскравою колекцією у фонді закладу була колишня приватна бібліотека її куратора, що отримала назву “Бібліотека музею Любомирського (1817 – 1872)”<sup>22</sup>. “Музей” складався з шести відділів: археологічного, нумізматичного, історично-пам'яtkового, галереї ікон, гравюр та зброї. Серед археологічних знахідок – багато цінних предметів з доісторичних епох – кам'яної, бронзової та залізної<sup>23</sup>. Особливо цікавим було зібрання кераміки. Арсенал зброї містив шаблі, ятагани, багатоінкрустовані мушкети XVII ст., колекцію пістолетів. Частина гравюр була виконана на міді, дереві. Естампи представляли літографічні школи Німеччини, Голландії, Франції, Англії. У музеї були історичні портрети і картини Тиціана, Бацціарелло, Каналетто, Матейка, Родаковського, Брандта, Коссака, Похвальського та інших майстрів<sup>24</sup>. Книжкова та архівна частина містила цінні та унікальні пам'ятки історії та літератури Польщі.

Зібрання письменника, видавця Михайла Гвалберта Павліковського (1887–1970), виокремлене у фонді бібліотеки Національного закладу Оссолінських в окремий структурний підрозділ, розпочало свою історію в Медиці як приватна книгозбірня, якій окреслювалася перспектива публічного використання. Власник збирав видання з мистецтвознавства, малюнки та гравюри, які були яскравими зразками мистецьких шкіл Польщі. Зібрання перейшло до закладу за заповітом власника<sup>25</sup>, волю якого виконав онук. 1921 року бібліотека перейшла до Оссолінеуму у Львові з умовою зберігання окремим зібранням, поділеним на п'ять розділів: 1) друкованих

видань та рукописів; 2) карт та атласів; 3) гравюр, рисунків та ікон; 4) нумізматики; 5) дипломів та документів<sup>26</sup>. Видовий та кількісний склад зібрання,<sup>27</sup> поданого до Книжкового фонду містив 18789 прим. видань польською і 2714 прим. іншими мовами<sup>28</sup>. Галузевий спектр зібрання – історія, літературознавство, слав'янознавство. Кількість стародруків та бібліографічних унікумів досягала 5351 прим.<sup>29</sup>, зокрема 100 інкунабул і “багато стародруків”<sup>30</sup>. Найціннішими можна вважати: “Acta Capituli Gen. Praedicat” (1565 р.), Масієжа “Dialogus de Corpore Chrisiti”, Мієховиты “Regimen salutis” (1519 р.), описи Татр (XVIII, початок XIX ст.); рукописи: щоденник подорожі Д. Ходовецького з Берліна до Дрезна і Лїпська у 1785 р., Романовського “Дівчина з Занча”, Поля “Mohort”, інкунабули Т. Аквінського “Золоті пута чотирьох євангелїстів” (друкарня Й. Верцеленза, 1494 р.)<sup>31</sup>, Бонавентури “Про праведний спосіб життя” (друкарня Й. де Кваренга, 1987 р.)<sup>32</sup>, Б. Клервоського “Бесїди про час і про святих з гомїліями щасливого Бернарда аббата Клерволєнського ордену цистерїанцїв з деякими листами його ж” (друкарня І. Спїри, 1495 р.)<sup>33</sup> та багато інших. Багато малюнкїв виконанї на замовлення Г. Павлїковського в рїзних стилях вїдомими художниками, такими як В. Келїсїнський, Й. Войнарський, Р. Гадзєвич, Т. Жебравський, Й. Глоговський, Ф. Лобеський та ін.

Дїяльнїсть М. Оссолїнського стала зразком для прогресивної інтелїгенцї Галичини. Наслїдуючи його, польський поет, лїтературознавець, уродженець села Колтова, що бїля Золочева, Віктор Баворовський (1826-1894) захопився колекцїонуванням історичних документїв та здобуткїв польської культури всїх епох та жанрїв: рукописїв, книг, дипломїв, картин, гравюр<sup>34</sup>. У листї до Садока Баронча В. Баворовський подїлився своїми планами: “Задумав утворити нацїональний та науковий заклад на зразок закладу Оссолїнських у сполученї з родинною ординацїєю”<sup>35</sup>. На думку Баворовського, установка мала формувати бїбліотечний фонд, сприяти розвитку книгозбїрнї та забезпечувати польських науковцїв історичними джерелами з питань полонїки.

Збирати книжковї фонди Баворовський почав з 30 рокїв у родинному маєтку в Мишковицях пїд Тернополем. Згодом, для створення омріяної установи його колекцїю перевезено до Львова і розміщено в отриманому в спадок будинку, спорудженому в XVII ст. на розї вулиць Липовїї і Сїкстинської<sup>36</sup> (нинї – вул. Дорошенка і Бїбліотечної). Фонд бїбліотеки поступово збагачувався виданнями з інших приватних зїбрань або найцїннїшими їх частинами.

Серед цїкавих бїбліотек цього перїоду – родова бїбліотека сїмї вїдомого галицького бїбліофіла Юзефа Каласанта Дїдушицького

(1776–1847), відставного капітана, багатого землевласника, почесного члена Краківського наукового товариства, науковця та громадського діяча. Сім'я розпочала колекціонувати польську та світову літературу, рідкісні видання та зібрання іконографії з 1812 р. Приватна колекція зберігалася в маєтку Поториця на Сокальщині (тепер Сокальський р-н Львівської обл.)<sup>37</sup>. Згодом вона отримала назву “бібліотеки Поторицької” (від назви маєтку) і стала основою бібліотеки Музею Дідушицьких. Без сумніву всі покоління роду Дідушицьких були освіченими людьми, дотичними до культури свого народу. Захоплюючись природничими галузями, Дідушицькі зібрали унікальний науковий матеріал. Згодом багато науковців дарували їм свої праці. Тому не дивно, що в половині XIX ст. бібліотека поповнилася книгами наукового характеру.

Юзеф Дідушицький<sup>38</sup> захоплювався бібліофільством до кінця свого життя, але період найактивнішого збагачення його приватного зібрання припадає на час опіки над ним сина Володимира (1825-1899)<sup>39</sup>. Володимир Дідушицький залишив помітний слід у галузі природничих наук. Саме він створив у Львові Природознавчий музей<sup>40</sup> і в нього виник задум відкрити сімейні фонди для широкого загалу користувачів, а для їх упорядкування запросити фахового бібліотекаря. До 1820 р. бібліотечний фонд був повністю впорядкований. З 1844 р. В. Дідушицький всіляко сприяв розвитку бібліотеки, використовуючи для цього свої зв'язки в науковому світі. У цілому бібліотека викликає повагу до її власників – високоосвічених особистостей. У ній не було випадкових книг, вся бібліотека підібрана дуже серйозно. Особливість книжкового складу бібліотеки Дідушицьких – переважання іноземної літератури як в оригіналах, так і в перекладах. Книжки набували тих галузей знань, до яких був актуальним інтерес у її власників.

Відносно добре досліджена бібліотека князя Юзефа Олександра Яблоновського (1711-1777), яка формувалася у трьох родових маєтках – Ляхівцях на Волині, Підгірцях та Яблуневі в Галичині Як свідчать екслібриси в книгах, що вивчаються у НБУВ<sup>41</sup>, книгозбірня містила книги, отримані з німецьких і польських бібліотек та приватних зібрань, зокрема з бібліотеки поета і дипломата XVI ст. Яна Дантишка, мекленбурзького герцога Ульріха III; колишньої міської бібліотеки Кенігсберга, окремі книги, що походять із колекцій професорів різних німецьких університетів<sup>42</sup>

Особливу групу власників особистих бібліотек становили львівські службовці та науковці, які формували бібліотеки у відповідності до фаху, дослідницької тематики або власних вподобань. Ці книгозбірні відіграли визначну роль у розвитку



бібліотечної справи регіону. До цього їх спонукали професійні та громадські інтереси. Крім того вони “оперативно” реагували на зміни в суспільстві, долучалися до відкриття громадських бібліотек, сприяючи залученню до читання широких верств населення. Саме тому їх приватні зібрання склали основу книжкових фондів бібліотеки Наукового товариства ім. Шевченка та Міської бібліотеки у Львові. Крім того книгозбірні ними підтримувалися матеріально, оскільки основним мотиваційним фактором було збереження української та польської книжкової культури.

Бібліотека НТШ вирізнялася доволі великою кількістю окремих зібрань та колекцій<sup>43</sup>, що походили з приватних бібліотек.

Зокрема відомою є бібліотека відомого громадського діяча та письменника, класика української літератури, науковця І. Франка (1856–1916)<sup>44</sup>. Багато дослідників зверталися до вивчення її складу. Разом з тим повномасштабного дослідження так і не було проведено. Цю книгозбірню І. Франко заповів “передати НТШ на його невідкличну власність”<sup>45</sup>. Після 1939 року зібрання перейшло до фондів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника (сьогодні Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаника). Але перебувало там не довго і пізніше було перевезене до Києва у Інститут літератури НАН України<sup>46</sup>.

Власник розподіляв свою книгозбірню на два розділи: рукописне зібрання, що містило понад півтисячі рукописів, та книжковий фонд обсягом майже сім тисяч примірників видань<sup>47</sup>. У ній були книги з історії української та західноєвропейської літератури, історії релігії, філософії<sup>48</sup>, а також нотолінійні співаники – ірмолі XVI та XVII ст. (Долинянський, кінець XVI% XVII ст.), XVIII ст., XVII ст., 1839 (львівської церкви Успіння), II чверті XVIII ст. з київськими напівами<sup>49</sup>.

Значним було зібрання правничих видань з приватної книгозбірні письменника, публіциста, педагога, громадського діяча О. Кониського (1836-1900)<sup>50</sup>, яке містило 392 видання<sup>51</sup>, подаровані самим адвокатом, а понад 550 прим.<sup>52</sup> були передані після його смерті. Тематичний склад зібрання ще раз підтверджує, що О. Кониський – добре відомий як письменник, критик, публіцист, літературознавець, громадський і культурний діяч, але поза увагою дослідників залишається його юридична діяльність, його внесок у розвиток правової думки в Україні другої половини XIX ст. та погляди у сфері кримінального права та проблем шкільної народної освіти, недільних шкіл, мови викладання, підготовки підручників за умов національного гніту України.

Кількісно вирізнялося зібрання відомого українського філософа В. Лесевича (1837-1905), який тривалий час жив у Росії, і ґрунтовно

вивчав сучасні йому напрями західноєвропейської філософії, особливо – позитивізм, залишаючись його популяризатором і пропагандистом, пройшовши шлях від позитивізму О. Конта до емпіріокритицизму німецької критичної школи Авенаріуса – Герінга. Він також займався з'ясуванням сутності соціології, її місцем у системі наук, питаннями прогресу. Саме тому його приватна бібліотека містила понад три тисячі примірників видань з історії та теорії філософії, переважно європейських філософів-класиків<sup>53</sup>. Мовний аспект видань був дуже широким. У зібранні були книги англійською, французькою, німецькою, італійською, іспанською та російською мовами, значна кількість словників. Книгозбірня подорожувала з власником просторами Росії та Європи.

Тематично йому була співзвучною бібліотека д-ра І. Мандичевського (1854-1925), що складалася з кількох сотень книг з питань західноєвропейської філософії та права.<sup>54</sup> Ще в студентські роки І. Мандичевський протягом тижня мандрував по Галичині, збираючи краєзнавчі матеріали, які згодом знайшли використання в його дослідженнях і вплинули на формування книгозбірни. Його публіцистична діяльність у цей період пов'язана з популяризацією у Східній Галичині ідеалів рівності, свободи, посиленням акценту на соціальних моментах.

Зібрання українського геолога, професора Львівської політехніки Ю. Медведського (1845-1918) окреслює галузь дослідницьких зацікавлень вченого – геологічні і палеонтологічні дослідження на землях Прикарпаття, вивчення геологічної будови копалень солі у Велічці та Бохні, складання геологічної карти європейської частини Росії та ін. Науковець отримав широке визнання в науковому світі, його неодноразово обирали ректором Політехнічної школи, а його викладацька діяльність була пов'язана також з кафедрою мінералогії Львівського університету. Бібліотечне зібрання Ю. Медведського нараховувало 1964 прим. з проблем геології, фізичної географії Галичини і Карпат.<sup>55</sup>

Серед добродіїв, які активно сприяли розбудові Міської книгозбірни були Є. Баревич, М. Гавалевич, Т. Рutowський, Т. Солтис, К. Бруханський, Я. Пташнік, З. Драговський, В. Лозинський. Особливість бібліотек львівських службовців, полягала у високому становищі власників, що потрапили до Львова волею випадку.

Адвокат, бібліофіл, урядник пошти та телеграфу Є. Баревич (1863-1917)<sup>56</sup> був достатньо відомою особистістю в культурному житті міста. Його книжкове зібрання нараховувало понад 10 000 томів видань<sup>57</sup>. Тематичний спектр цих видань був доволі широким:

видання з питань правознавства, політики, історії, літературознавства та мистецтвознавства. У книгозбірні Є. Баревича були також конспекти лекцій з психології професора Браера, бібліографія до історії Правобережної України, Польщі, Білорусії та Литви за XVIII-XIX ст., історико-географічні описи міст і сіл Галичини, зокрема Куликова, Кривців, Старого Села. Вирізнялася у фонді збірка ліричних, побутових та історичних віршів про українських козаків. Про літературні вподобання власника свідчили виписки з творів Р. Бернса, переклади п'єс В. Шекспіра.

Доволі велика особиста бібліотека була в директора театру М. Гавалевича (1852-1910), відомого польського письменника, театрального діяча. Він закінчив Краківський університет та Технічний інститут, співпрацював з “Tygodnikom powszechnym”, друкуючи фейлетони та редагуючи часопис. З 1868 р. розпочалася його літературна діяльність, з'явилися п'єси (спершу одноактні), які згодом ставилися у львівському театрі. Намагаючись вводити в репертуар театру кращі твори драматургії, формував із них власну книгозбірню. Його зібрання містило видання з літератури, історії, драматургії<sup>58</sup>.

Т. Рутовський (1852-1918)<sup>59</sup> виховувався в романтичних та повстанських традиціях і був яскравим прикладом великої самопожертви й відданості, зробив блискучу кар'єру, дійшовши по службовій драбині до посади президента Львова. Вивчав право у Віденській політехніці, потім – на факультеті права Віденського університету, а згодом на філософському факультеті цього ж навчального закладу. Отримав ступінь доктора філософії. Його таланти проявилися в багатьох галузях як суспільно-політичного діяча, депутата Крайового сейму у Львові, так і журналіста, публіциста, економіста, мецената культури. Завдяки його матеріальній підтримці місто, яке залишилося без засобів до існування після Першої світової війни, вижило. Він формував власну книгозбірню виданнями з класичних творів польських та зарубіжних авторів з історії мистецтва, економіки, філософії та соціології. Був високоосвіченою людиною, сприяв заснуванню Міської образотворчої галереї та Міської бібліотеки. Його діяльність сприяла пробудженню потреби меценатства в польській громаді міста. Збереглися конспекти, записи, статті та виписки про художників та митців Польщі та Західної Європи, які свідчили про високий художній смак її власника.

Бібліотека історика культури, мистецтвознавця, письменника, журналіста, публіциста В. Лозинського (1843-1913)<sup>60</sup> містила документи з історії мистецтва і музеєзнавства. У книгозбірні були

каталоги приватної колекції творів мистецтва, рукописні праці з історії церковного живопису в Україні, про розвиток золотарства у Львові в давні часи, праця “Prawum i Lewem”, повість “Око пророка”. Про уподобання власника свідчать виписки з наукових праць і архівних документів з історії Польщі XV–XVII ст., про життя українців та євреїв на галицьких землях у XVII ст., соціальне становище польської шляхти у XVII ст., генеалогію давніх шляхетських родів, відомості про їх побут, звичаї в Україні та Білорусії у XVII ст. У зібранні вирізнявся рукопис дослідження В. Дідушицького “Богородчанський іконостас”.

Історик держави та правознавства О. Бальцер (1858 – 1933) розпочав формувати власну бібліотеку ще до того, як отримав науковий ступінь доктора права в Ягеллонському університеті в Кракові. Переїхавши до Львова, він привіз туди своє приватне зібрання. З 1887 до 1933 року обіймав посаду професора Львівського університету. З 1901 року одночасно займав посаду директора Архіву міських та земських актів у Львові. О. Бальцер полагав конфлікт між Польщею та Угорщиною в Татрах.

Приватне зібрання О. Батовського<sup>61</sup> нараховувало декілька тисяч книг з галузі історії теології, польського права і давньої польської літератури, полоніку XVI–XVII ст., колекцію емігрантських часописів – понад 100 рукописів, доволі значну кількість гравюр, що стосувалися історії Польщі, колекцію портретів К. Мацевича тощо. Комплектування фонду було пов'язано з особистими зацікавленнями власника, який крім того перебував під впливом сучасних йому модних тенденцій.

У фонді бібліотеки товариства “Просвіта” вирізнялася колекція з приватної бібліотеки Ф. Ржегоржа (1857-1899)<sup>62</sup>. Відповідно до волі вченого бібліотекар упорядкував її і розмістив в окремій шафі. У 1896 р. у журналі “Zlata Praha” повідомлялося, що “Ржегорж, від'їжджаючи в 1890 р. з Галичини, назавжди залишив русинам свою “чеську” бібліотеку, що налічувала декілька тисяч томів, і, по можливості, постійно її поповнює”<sup>63</sup>. Вона нараховувала 409 назв у 560 прим.<sup>64</sup> історичного, географічного і природничого спрямування<sup>65</sup>. Подальша доля цього зібрання дуже цікава. Після реорганізації в 1926 р. бібліотеки “Просвіти” і передачі масиву наукових видань, що накопичувався в її фонді упродовж тривалого часу до бібліотеки НТШ, колекція також опинилася в бібліотеці Наукового товариства, а вже 1940 року увійшла до фондів ЛННБУ і сьогодні зберігається окремою колекцією у фонді відділу україніки цієї книгозбірні<sup>66</sup>. Вагомим було зібрання видань чеської АН, доля якої подібна до колекції Ф. Ржегоржа.

Цінним здобутком книгозбірні була приватна бібліотека українського ученого-філолога і громадського діяча, доктора філософії, член-кореспондента Польської АН Омеляна Огоновського (1833-1894)<sup>67</sup>. Як мовознавець виступав прибічником формування української літературної мови на народно-розмовній основі з застосуванням етимологічного правопису. Саме цей напрямок наукових зацікавлень дослідника склав основу тематичного спрямування при формуванні його приватної бібліотеки, яку він “записав” “Просвіті”. Про книгозбірню залишилися скупи відомості: було багато цінних видань, передовсім з мовознавства.

Доля приватних бібліотек незвична. Переїзди в зв'язку із зміною місця проживання не сприяли збереженню фондів, деякі приватні зібрання при цьому розпорозувалися. Часто це відбувалося внаслідок усвідомлених дій власників, у тому випадку, коли вони жертвували свої книги для заснування нових громадських бібліотек чи поповнення фондів вже існуючих. Ці книги і навіть цілісні бібліотеки, осідаючи у фондах громадських бібліотек, продовжували “жити”, стаючи унікальним культурним надбанням Галичини.

Наявність у Галичині значної кількості приватних бібліотек сприяло формуванню в бібліотеках Львова “історико-культурних фондів”. Бібліотекам передавалися окремі, подекуди впорядковані та каталогізовані зібрання, колекції і цілісні приватні бібліотеки. Безперечно, їх формування було результатом планомірної і кропіткої роботи колишнього власника. Отримували колекції переважно у вигляді дарів, однак в окремих випадках не виключалася купівля. Більшість меценатів наполягали на виокремленні їх дарів в окремі структурні підрозділи фондів. Склад колекцій та зібрань віддзеркалював суспільні процеси, коло фахових та особистих зацікавлень власників, його літературні та мистецькі смаки. Деякі власники захоплювалися колекціонуванням поточної книжкової продукції, проте значний відсоток бібліофілів накопичував унікальні та рідкісні видання, що було проявом загальних тенденцій суспільства означеного історичного періоду, спрямованих на збереження національної культури в умовах бездержавності. Деякі зібрання формувалися за фаховими ознаками, співзвучними з професією збирача. Вважається, що основна цінність вузькопрофільних зібрань діячів культури та науки, саме в їх тематичному наповненні<sup>68</sup>.

#### Примітки

1. Інвентар бібліотеки А. Левинського // ЦДІА у Львові, ф. 129, оп. 1, спр. 1217, арк. 137–138.
2. ЦДІА України у Львові, ф.201, оп.46, спр.31, арк.67–105.

3. Кметь В. Ф. Львівська єпархія у XVI – на початку XVII століття: автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / Кметь Василь Федорович; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Л., 2001. – 21 с.
4. Ісаевич Я. Українське книговидання: витoki, розвиток, проблеми / Ярослав Ісаевич.–Львів, 2002.–Режим доступу: <http://izbornyk.org.ua/isaevych/is31.htm>
5. Зубрицький Д. Летопись Львовскаго Ставропигіального Братства, по древним документам / Діонисій Зубрицький. – Львов : Ставропигийский ин-т, 1926. – С. 191.
6. ЦДІАУ у Львові, ф.358, спр.1201.
7. Сварник Г. Барвінський Богдан / Г. Сварник // Енциклопедія сучасної України. – К., 2003. – С. 242-243.
8. Кунанець Н. До історії бібліотек у Західній Україні (1848–1900) / Н. Кунанець // Записки ЛНБ ім. В. Стефаника : зб. наук. пр. / НАН України. ЛНБ ім. В. Стефаника. – Львів, 2002. – Вип. 9/10. – С.89-98.
9. Сліпий Й. Богословське наукове товариство та його статuti / Й. Сліпий Й. – Львів, 1924. – С. 9.
10. Нарис історії Українського богословського наукового товариства: В 45-ліття заснування // Янів В. Студії та матеріали до новішої української історії / В. Янів; З передмовою Н. Полянської-Василенко. – Мюнхен, 1970. – С. 28.
11. Колянковський М. Про долю бібліотеки Богословської Академії / М. Колянковський // Світильник істини: Джерела до історії Української католицької богословської академії у Львові: 1928-1944. З нагоди її 50-літнього ювілею. – Торонто-Чикаго, 1983.-С. 524.
12. Колосовська О. М. Кириличні стародруки з бібліотеки Богословського наукового товариства у Львові ( на матеріалах Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника АН України) / Колосовська О. М. // Історія релігій в Україні: Тези повідомлень IV круглого столу, 9-10 травня 1994, Львів. – Львів ; Київ, 1994. – С. 98.
13. Там само. – С. 5
14. Кревецький І. Ossolineum.1828–1928 / І. Кревецький // Нова зоря. – 1928. – Ч. 39. – С. 6.
15. Ossolineum (історична довідка про бібліотеку “Оссолінеум”) // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Відділ рукописів, ф. 9, оп. VII, од. зб. 3896/3. – 6 арк.
16. “Оссолінеум”. Бібліотека. Збірка рукописів // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Відділ рукописів, ф. 9, од. зб. 499. – 23 арк.; “Оссолінеум”. Львів. Матеріали до колишнього ювілею Оссолінеума (вирізки з газет) [1927/28 р.]. // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Відділ рукописів, ф. 9, од. зб. 301. – 72 арк.

17. Dublety Ossolineum i innych lwowskich bibliotek // Maresz B. Ze Lwowa do Katowic: Przedwojenne księgosbiory lwowskie I kresowe w Bibliotece Slaskiej / Barbara Maresz. – Katowice, 2002. – S. 29.
18. Jankoowernz W. Zawsze pod kopułą: 150 lat Ossolineum / Jankoowernz W., Okopień J. – W., 1970. – S. 21.
19. Документи про заснування бібліотеки “Оссолінеум” (дозвіл царя Франца I) // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Відділ рукописів, ф. 54, оп. 1, од. зб. 1. – 6 арк.
20. Fischer A. Zakład Narodowy im. Ossolińskich: 1817–1917 / Fischer Adam. – Lwów, 1917. – С. 34.
21. Fischer A. Zakład Narodowy im. Ossolińskich: 1817–1917 / Fischer Adam. – Lwów, 1917 – С. 33; Ustawy Zakładu narodowego imienia Ossolińskich. – Lwów: 1935. – S. 23–26.
22. [Siarzyński Francizek] Sprawa o założeniu i stanie zbioru narodowego imienia Książat Lubomirskich, Museum Lubomirianum, i uczynionych dlań darach / Fr.S.// Czasopismo naukowy Księgosbioru publicznego im. Ossolińskich. – 1828. – R. 1. – Z. 4. – S. [135]–154.
23. Gębarowicz M. Museum imienia XX Lubomirskich / Gębarowicz M. // Publiczne biblioteki lwowskie: zarys dziejów / Pod redakcja L. Bernackiego. – Lwów, 1926. – S. 22–24.
24. Там само. – S. 22 – 24.
25. Grekowiczówha M. Biblioteka im. Pawlikowskich przenosi się do Ossolineumu / Grekowiczówha M. // Gaseta Wieczorna. – 1921. – N5870.
26. Treter M. O stanie rzeczy w Bibliotece Pawlikowskich / M. Treter // Nowa Polska. – 1920. – № 25.
27. Biblioteka Pawlikowskich // Publiczne biblioteki lwowskie: zarys dziejów/ pod redakcja L. Bernacriego. – Lwow, 1926. – S. 26.
28. Документи “Оссолінеуму” про прийняття бібліотечних фондів Яна Гвальберта Павліковського. 1921 // ЛННБУ. Відділ рукописів, ф.54, оп. II, од. зб. 57. – 196 арк.
29. Gebarowicz M. Biblioteka Pawlikowskich / M. Gebarowicz // Publiczne biblioteki lwowskie: zarys dziejów/ Pod redakcja L. Bernackiego. – Lwow, 1926. – S. 26.
30. Biblioteka Pawlikowskich / H.D.//Nowa Polska. – 1920. – № 16
31. Коваль–Гнатів Д. Ю. Венеціанські інкунабули у збірці Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України / Д.Ю.Коваль–Гнатів // Записки ЛНБ ім. В. Стефаника. – Львів, 1995. – Вип. 3. – С. 15–16.
32. Там само.
33. Там само.
34. Щурат В. З історії пам'яток нашої культури / Щурат В. // Діло. – 1913. – 13 груд. (чис. 278). – С. 5–6.

35. Szocki J. Księgozbiór Wiktora Baworowskiego–lwowskiego kolekcjonera i fundatora biblioteki / Jozef Szocki // Lwow–miasto, społeczeństwo, kultura. – Т. 2. – Krakow, 1998. – S. 447.
36. Kotula R. Biblioteka Wiktora Baworowskiego we Lwowie / Rudolf Kotula. – Lwow, 1926. – S. 1
37. Карольчак К. Зв'язки Дідушицьких зі Львовом / Казимир Карольчак // Lwyw–miasto, społeczeństwo, kultura. – Т.2. – Krakow, 1998. – S. 77.
38. Звіти й анкети про стан та роботу Поторицької бібліотеки // ЛННБУ. Відділ рукописів, ф. 45, оп. 3, од. зб. 1880. – 37 арк; Матеріали в справі штату Поторицької бібліотеки // ЛННБУ. Відділ рукописів, ф. 45, оп. 3, од. зб. 1882, п. 213. – 16 арк.
39. Des Loges Marjan Biblioteka ordynacji hr Dzieduszyckich / Des Loges Marjan // Publiczne biblioteki lwowskie: zarys dziejow / pod redakcja L. Bernackiego. – Lwow, 1926. – S. 54.
40. Muzeum im Dzieduszyckich. – Lwyw, 1886. –308 s.
41. Булатова С. О. Екслібриси в книжковому зібранні Яблоновського / С.О. Булатова // Бібліотечний вісник. – 1997. – № 1. – С. 20–29.
42. Булатова С. О. Книжкове зібрання роду польських магнатів Яблоновських XVII сер. XIX ст.: походження, доля та історико–книгознавча реконструкція: автореф. дис...на здобуття наук. ст. канд. іст. наук / С. О. Булатова. – Київ, 1999. – 20 с.
43. Кревецький І. Бібліотека Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові / І. Кревецький. – Львів, 1923. – С. 6 – 7.
44. Дорошенко В. Іван Франко / В. Дорошенко. – Львів, 1926. – С. 7.
45. Заповіт І. Франка // ДАЛО, ф. 12, оп. 23, спр. 1, арк. 1.
46. Гуменюк М. П. Книга і праця – великі дві сили: [Книга в житті І. Франка] / М. П. Гуменюк // Жовтень. – 1966. – № 2. – С. 92.
47. Кревецький І. Бібліотека НТШ у Львові / І. Кревецький. – Львів, 1923. – С. 6.
48. Кревецький І. Бібліотека Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові / І. Кревецький. – Львів : Накл. НТШ, 1923. – С. 7.
49. Ясиновський Ю.П. Нотний Ірмолой з колекції Івана Франка / Ю. П. Ясиновський // Бібліотека, книга, читач : [Зб. наук. пр.] / АН УРСР. ЛНБ ім. В. Стефаника. – К. : Наук. думка, 1987. – С. 107.
50. Дзьобан О. О. Меморіальна бібліотека Олександра Кониського в НТШ / О. О. Дзьобан // Бібліотека Наукового Товариства ім. Шевченка: Книги і люди : матер. круглого столу. – Львів, 1996. – С. 29–35.
51. ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 33, арк. 22.
52. Там само, спр. 853, арк. 15.
53. Справозданє за 1906 р. Діяльність виділу // Хроніка НТШ. – 1907. – Вип. I, ч. 29. – С. 1–8.



54. Дорошенко В. Стан бібліотеки в рр. 1914–1920 р. / В. Дорошенко. – Львів, 1921. – С. 5.
55. Там само.
56. ЦДІА України у Львові, ф. 79, спр. 18.
57. Badecki K. Biblioteka miejska / K. Badecki // Publiczne biblioteki lwowskie: Zarys dziejow / pod redakcja L. Bernackiego. – Lwow, 1926. – S. 60.
58. Badecri K. Biblioteka publiczna miasta Lwowa/ K. Badecki. – Lwow, 1939. – С. 13.
59. ЦДІА України у Львові, ф. 99, спр. 22.
60. Там само, ф. 135, спр. 44.
61. Kotula R. Biblioteka Wiktora Baworowsskiego we Lwowe / Rudolf Kotula. – Lwyw, 1926. – S. 8.
62. Кунанець Н. Бібліотеки товариства “Просвіта”: особливості діяльності // Записки ЛНБ ім. В. Стефаника : Зб. наук. праць / НАН України, ЛНБ ім. В. Стефаника / Н. Кунанець. – Львів, 2003. – Вип. 11. – С. 184.
63. Біганський Р. М. Франтішек Ржегорж як колекціонер книжок та його особиста бібліотека / Р. М. Біганський // Бібліотекознавство та бібліографія / АН УРСР; Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника . – Львів, 1982. – С. 41.
64. Діло. – 1891. – 1 квітня.
65. Бібліотека [Францішека Ржегоржа] / М. // Діло. – 1891. – 20 марта (ч. 65). – С. 3.
66. Наконечний Є. П. Формування фондів філіалу бібліотеки на основі вивчення їх складу та використання / Є. П. Наконечний // Бібліотека, книга, читач : зб. наук. праць. – Львів, 1987. – С. 132.
67. Дорошенко В. “Просвіта” її заснування й праця: короткий історичний нарис з додатком про “Просвіти” в інших країнах / В. Дорошенко. – Філадельфія, 1959. – С. 17.
68. Дубровина Л. А. Исторические коллекции книг и библиотечных собраний и совершенствование их организации и хранения / Л. А. Дубровина, Л. В. Муха // Прогрессивные библиотечные технологии: организация и управление : сб. науч. тр. – К. : Наук. думка, 1989. – С. 131.

The article served trends in the formation of private libraries in Galicia. The author discusses motivational factors creating libraries of clergymen, officials, scholars and landlords. The thematic structure of assets of some prominent personalities books collections and land.

**Key words:** history of libraries Galicia, private libraries, formation of the libraries.